

حقوق پدیدآوران

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد بندرانزلی

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد رشته حقوق (M.A)
گرایش: حقوق عمومی

عنوان:

بررسی فقهی و حقوقی تکنولوژی سلول های بنیادین

استاد راهنما

دکتر زهره رحمانی

نگارش

مازیار صیادی کیاسر

زمستان ۱۳۹۶

تقدیم به

همسر مهربانم

که در تمام مراحل زندگی عاشقانه و یاورمندانانه در کنارم ماندند

و ثابت نمودند که شریک واقعی زندگی هستند

و نیز به مادرم

که صبورانه رنج تربیت مرا تقبل نمودند

و به دختر خوب و نازنینم غزاله

و پسرم روزبه

تشکر و قدردانی

از سرکار خانم دکتر زهره رحمانی

که مدیرانه و هوشمندانه

در تهیه و فرآیند پایان نامه بنده را کمک و راهنمایی نمودند

و تجربه ی والایی به بنده آموختند

و همچنین از خواهر بزرگوارم سرکار خانم روح انگیز غیابی

و از سرکار خانم مهندس باغبان

که زحمات تدارکات و تایپ را متقبل نمودند.

به نام خدا
دانشگاه آزاد اسلامی - واحد بندر انزلی

بایاری از خداوند سبحان و اعتقاد به این که عالم محضر خداست و بهاره ناظر بر اعمال انسان و به منظور پاس داشت مقام بلند دانش و پژوهش و نظر به اهمیت جایگاه دانشگاه در اعتلای فرهنگ و تمدن بشری، مادانشجویان و اعضاء هیات علمی واحد های دانشگاه آزاد اسلامی متعهد می گردیم اصول زیر را در انجام فعالیت های پژوهشی مدنظر قرار داده و از آن تعهد می کنیم:

۱. اصل حقیقت جویی: تلاش در راستای پی جویی حقیقت و وفاداری به آن و دوری از هرگونه پنهان سازی حقیقت.
۲. اصل رعایت حقوق: الزام به رعایت کامل حقوق پژوهشگران و پژوهیدگان (انسان، حیوان و نبات) و سایر صاحبان حق.
۳. اصل مالکیت مادی و معنوی: تعهد به رعایت کامل حقوق مادی و معنوی دانشگاه و کلیه بهکاران پژوهش.
۴. اصل منافع ملی: تعهد به رعایت مصالح ملی و در نظر داشتن پیشبرد توسعه کشور در کلیه مراحل پژوهش.
۵. اصل رعایت انصاف و امانت: تعهد به امانت از هرگونه جانب داری غیر علمی و حفاظت از اموال، تجهیزات و منافع در اختیار.
۶. اصل رازداری: تعهد به صیانت از اسرار و اطلاعات محرمانه افراد، سازمان ها و کشور و کلیه افراد و نهادهای مرتبط با تحقیق.
۷. اصل احترام: تعهد به رعایت حریم ها و حرمت ها در انجام تحقیقات و رعایت جانب تقد و خودداری از هرگونه حرمت شکنی.
۸. اصل ترویج: تعهد به رواج دانش و اشاعه نتایج تحقیقات و انتقال آن به بهکاران علمی و دانشجویان به غیر از مواردی که منع قانونی دارد.
۹. اصل برانست: الزام به برانست جویی از هرگونه رفتار غیر حرفه ای و اعلام موضع نسبت به کسانی که حوزه علم و پژوهش را به شبهه های غیر علمی می آلاینند.

نام و نام خانوادگی: تبارخ و امضاء: مازیار صیادی کیاسر

۹۷/۷/۲۵'

« صور تجلسه دفاع »

فرم ارزشیابی نهایی فعالیت پژوهشی (بیان نامه) دانشجو

با استعانت از الطاف خداوند متعال جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد آقای مازیار صیادی امیر کیاسر دانشجوی رشته حقوق گرایش حقوق عمومی به شماره دانشجویی ۹۴۰۴۷۷۲۴۷ و کد پایان نامه..... تحت عنوان بررسی فقهی و حقوقی تکنولوژی سلول های بنیادین در تاریخ ۱۳۹۶/۱۰/۲۷ با حضور استاد راهنما، استاد مشاور و هیات داوران در دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرانزلی برگزار گردید. در این جلسه دانشجو با ارایه گزارش از پژوهش انجام شده و نتایج بدست آمده از پایان نامه خود با موفقیت دفاع نمود و نمره نامبرده بدون احتساب نمره مقاله (از سقف ۱۸ نمره) به عدد..... و به حروف..... تعیین گردید.

امضا

نام و نام خانوادگی استاد راهنما: دکتر زهره رحمانی

امضا

نام و نام خانوادگی استاد مشاور:

امضا

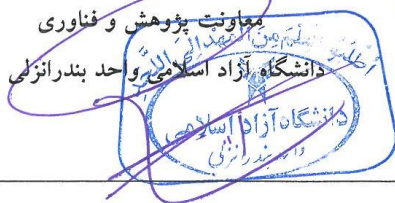
نام و نام خانوادگی استاد داور ۱: دکتر امیر رضایی فومنی

امضا

نام و نام خانوادگی استاد داور ۲: دکتر سمیه صفایی

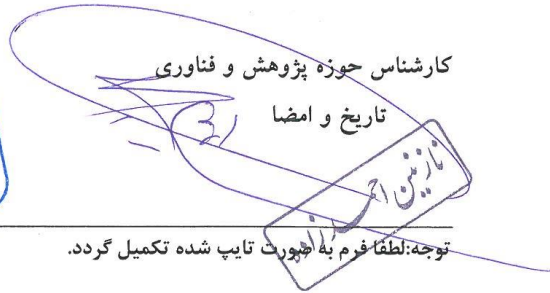
توسط کارشناس پژوهش و فناوری تکمیل گردد

نمره مقاله یا اختراع پس از بررسی فرمهای ۱۴ و ۱۳ می باشد. لذا نمره نهایی به عدد..... و به حروف..... و درجه..... تعیین گردید.

معاونت پژوهش و فناوری

دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرانزلی

کارشناس حوزه پژوهش و فناوری

تاریخ و امضا

توجه: لطفاً فرم به انجمن تایپ شده تکمیل گردد.

تعهد اصالت پایان نامه

اینجانب مازیار صیادی کیاسر دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد در رشته حقوق عمومی که در تاریخ ۱۳۹۶/۱۰/۲۷ از پایان نامه خود تحت عنوان بررسی فقهی و حقوقی تکنولوژی سلول های بنیادین با کسب نمره ۱۷/۵ و درجه بسیارخوب دفاع نموده ام بدین وسیله متعهد می شوم:

- ۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مربوطه ذکر و درج کرده ام.
- ۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
- ۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
- ۴- چنانچه در هر مقطعی زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را می پذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: مازیار صیادی کیاسر

تاریخ و امضاء

۹۷/۱۰/۲۵

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	چکیده
۲.....	مقدمه
۲.....	۱- بیان مسأله
۳.....	۲- اهمیت و ضرورت تحقیق
۳.....	۳- روش تحقیق
۴.....	۴- اهداف تحقیق
۴.....	۵- پرسش های تحقیق
۴.....	۶- فرضیه های تحقیق
۴.....	۷- سابقه تحقیق
۵.....	۸- ساختار تحقیق
۶.....	فصل اول کلیات و مبانی نظری
۷.....	۱-۱ حق
۷.....	۱-۱-۱ معنای لغوی حق
۸.....	۱-۱-۲ معنای اصطلاحی حق از منظر حقوق
۸.....	۱-۱-۳ مبانی حق
۹.....	۱-۳-۱-۱ کرامت انسانی
۱۰.....	۱-۳-۱-۲ قدرت اراده و حق انتخاب (فاعلیت اخلاقی)
۱۰.....	۲-۱ سلول های بنیادی
۱۱.....	۱-۲-۱ تعریف سلول های بنیادی
۱۲.....	۲-۲-۱ دسته بندی سلول های بنیادی
۱۳.....	۳-۲-۱ شکل و قابلیت سلول های بنیادی
۱۳.....	۴-۲-۱ تشریح ابعاد کارکردی سلول های بنیادی
۱۴.....	۵-۲-۱ ضرورت رعایت مسائل اخلاقی در تولید سلول های بنیادی
۱۵.....	۶-۲-۱ سلول های بنیادی و ضرورت قانونگذاری
۱۵.....	۳-۱ شبیه سازی انسان
۱۶.....	۱-۳-۱ سلول های بنیادی و تکنولوژی جدید
۱۶.....	۲-۳-۱ سلول های بنیادی و شبیه سازی انسان
۱۷.....	۱-۲-۳-۱ مهم ترین مشکل شبیه سازی

۱۷	۱-۳-۲-۲ هدف از شبیه سازی انسان
۱۹	۱-۳-۳ ارتباط سلول های بنیادی و پیوند اعضا با کرامت انسانی
۲۰	۱-۳-۴ توریسم سلول های بنیادی و کرامت انسانی
۲۳	۱-۴ کرامت انسانی
۲۴	۱-۴-۱ انواع کرامت انسان
۲۴	۱-۴-۲ جایگاه انسان در اسلام
۲۷	فصل دوم بررسی مسائل فقهی در ارتباط با سلول های بنیادی و شبیه سازی انسان
۲۸	۱-۲ بررسی مسائل فقهی و حقوقی رابطه ی انسان با اعضای بدن خود
۲۹	۱-۱-۲ تبیین شبهه
۳۰	۲-۱-۲ پاسخ به شبهه
۳۰	۲-۲ حکم فقهی شبیه سازی
۳۲	۳-۲ مستندات قرآنی مخالفان شبیه سازی
۳۲	۱-۳-۲ دیدگاه فقه های شیعه نسبت به شبیه سازی
۳۴	۲-۳-۲ دیدگاه فقهای شیعه
۳۴	۱-۲-۳-۲ جواز مطلق شبیه سازی انسانی
۳۶	۲-۲-۳-۲ دیدگاه های مخالفان و موافقان شبیه سازی
۳۶	۳-۳-۲ موافقان شبیه سازی انسان
۳۷	۴-۳-۲ مخالفان شبیه سازی انسان
۳۸	۱-۴-۳-۲ دیدگاه فقهای شیعه موافق شبیه سازی
۳۸	۲-۴-۳-۲ دیدگاه فقهای شیعه مخالف شبیه سازی
۳۹	فصل سوم بررسی مسائل حقوقی در ارتباط با سلول های بنیادی و شبیه سازی انسان
۴۰	۱-۳ نگرش های حقوقی سلول های بنیادی
۴۰	۱-۱-۳ سلول های بنیادی؛ نظم عمومی و اخلاق حسنه
۴۱	۲-۱-۳ منشأ حیات انسان در حقوق ایران
۴۲	۲-۳ شروع ساختارمند سازی؛ باید ها و نباید های سلول های بنیادی
۴۲	۱-۲-۳ نهاد های بین المللی
۴۴	۲-۲-۳ ساختارمند سازی نهاد های ایران
۴۵	۳-۳ موضع احتمالی حقوق کیفری ایران در خصوص مسئولیت تیم پزشکی در شبیه سازی مولد
۴۶	۴-۳ نگاهی به شبیه سازی در قانون نحوه اهدای جنین به زوجین نابارور
۴۶	۵-۳ تبیین قانون
۴۷	۱-۵-۳ حکم کلی

۴۷ ۲-۵-۳ تکالیف زوجین گیرنده
۴۷ ۱-۲-۵-۳ وظیفه نگهداری کودک
۴۸ ۲-۲-۵-۳ تربیت کودک
۴۸ ۳-۲-۵-۳ نفقه کودک
۴۹ ۶-۳ رابطه نسبی فرزند شبیه سازی شده
۵۰ ۷-۳ عملکرد قانونی مورد نیاز ایران و مشخصات قانون پیشنهادی
۵۰ ۱-۷-۳ عملکرد قانونی مورد نیاز ممنوعیت ها
۵۱ ۲-۷-۳ مشخصات قانون پیشنهادی در زمینه شبیه سازی
۵۱ ۳-۷-۳ ممنوعیت ها
۵۱ ۱-۳-۷-۳ ممنوعیت های گروه اول
۵۱ ۲-۳-۷-۳ ممنوعیت های گروه دوم
۵۲ نتیجه گیری و پیشنهادات
۵۵ فهرست منابع
۵۵ الف) کتب
۵۶ ب) مقالات

عنوان پایان نامه :

بررسی فقهی و حقوقی تکنولوژی سلول های بنیادین

نگارنده:

مازیار صیادی کیاسر

چکیده

سلول های بنیادی، همگام با رشد تکنولوژی تحولی شگرف در ساختار سلامت و افزایش بهبود کیفی و زندگی و طول عمر بشر دارد که برخورداری از زندگی با نشاط جز ضروریات زندگی امروزی است. هنوز وسعت و عمق اثر گذاری این علم به معنای واقعی بسط داده نشده است چون هنوز سابقه سلول بنیادی کمتر از ۲۰ سال به طور جدی نیست، آنچه نقطه ابهام مسئله است، آن است که هنوز طراحان این متد نتوانستند انگاره های دینی و مذهبی را با خود همراه سازند و اگر بسط و گسترش این دانش فلاسفه دینی را اقناع نسازد و تا تضمین کرامت انسانی را در روند ساختار علمی نداشته باشند، جنبه های مبهم مسئله کماکان رخ می تاباند. از این رو به بررسی مسائل فقهی و حقوقی تکنولوژی سلول های بنیادی می پردازیم تا از این طریق دریابیم که تولید اعضای بدن، تولد انسان و... از طریق سلول های بنیادی، موجب منافات با کرامت ذاتی انسان نداشته و سبب ایجاد جرم و جنایت نمی گردد. در حقوق فناوری سلول های بنیادی نظرات متفاوتی وجود دارد یک سری باور دارند که باید برای درمان بیماری ها همگام با چرخش عمل جامعه هماهنگ شده و دولت ها باید مجوز این کار را بدهند و برخی دیگر شدیداً با بسط این فناوری مخالفت ورزیده و با اهرم های دینی سعی بر مهار این تکنولوژی دارند اما باید پذیرفت که بشر الزاماً در مسیر رشد و تحول علمی و جهانی قرار گرفته و چنانچه ابزار مهار هر تکنولوژی و فناوری های نوین وجود نداشته باشد، مخاطره آمیز خواهد بود و قطعاً در آینده با چالش های جدی روبرو خواهیم بود.

واژگان کلیدی: سلول های بنیادی، تکنولوژی، کرامت انسانی، شبیه سازی

به دلیل توانایی منحصر به فرد سلول‌های بنیادی، امروزه این سلول‌ها از مباحث جذاب در زیست‌شناسی و علوم درمانی است. هم‌چنین تحقیقات در این زمینه دانش ما را درباره چگونگی رشد و تکوین یک اندام از یک سلول منفرد افزایش داده و مهم‌تر آنکه به فهم مکانیزم جایگزینی سلول‌های سالم با سلول‌های آسیب دیده کمک کرده است اما به دنبال پیشرفت‌های سریع بشر در زمینه زیست‌پزشکی و لزوم تدوین اصول راهنما در جهت کنترل محدوده کاربرد آنها به گونه‌ای که تنها در جهت سلامتی و رفاه و به‌رزی انسان‌ها مورد پژوهش می‌باشد، مطرح و مورد قبول مجامع علمی و اخلاقی و دینی قرار گرفته است که در فقه می‌توان از آن به عنوان اصل احسان و خیر خواهی نام برد، مفهوم بسیار عمیق و گسترده و مصادیق فراوانی دارد که در این پایان‌نامه به بررسی، کنکاش در اصول فقهی و حقوقی تکنولوژی سلول‌های بنیادی می‌پردازیم. در کشور ما نیز طی سال‌های اخیر فعالیت‌های انجام شده، موفقیت‌هایی را در ایجاد سلول‌های بنیادی در پی داشته است. اما فرآوری و استفاده از این فناوری با مباحث اخلاقی و قانونی وسیعی در جهان همراه بوده است. همانندسازی، که با این دانش ارتباط بسیار تنگاتنگی دارد، توجهات اندیشمندان، رهبران مذاهب، اخلاقی و سایر اقشار در جوامع مختلف را جلب نموده و با اختلاف نظرات و کشمکش‌های فراوان به همراه گردیده است. زیر پا گذاشته شدن شأن و کرامت انسانی، باروری و سقط جنین، صرفاً جهت تهیه سلول‌های مورد نیاز، نگرانی‌هایی برای تولید مشابه انسانی و سودجویی‌های مادی از جمله مسائل اخلاقی مطرح می‌باشند. لذا جهت پیشگیری از عوارض احتمالی، لزوم توجه دقیق و فوری به پیامدهای اخلاقی این فناوری و تدوین راهکارها و قوانین مورد نیاز وجود دارد. در این خصوص سازمان‌های جهانی تلاش‌های گسترده‌ای را آغاز نموده‌اند و سازمان ملل متحد، یونسکو و سازمان جهانی بهداشت در صدد تدوین قوانین می‌باشند. کشورهای مختلف نیز قوانینی را در این مورد وضع نموده‌اند و کشور ایران هم در صدد وضع قوانینی موافق منطق با دین اسلام می‌باشد.

۱- بیان مسأله

سلول‌های بنیادی به عنوان بزرگترین تحول و انقلاب دوم در دنیای پزشکی بعد از ژنوم انسانی، یکی از چالش‌های جدید مهندسی ژنتیک است که به خصوص مسائلی را در حوزه دین، اخلاق و حقوق به همراه داشته است. اخذ سلول‌های بنیادی که پایه و اساس شبیه‌سازی درمانی است در گستره‌ی هستی، مطلوب برخی و مطرود برخی دیگر است در دو سوی این طیف همانند سایر ادیان و مذاهب در فقه اسلامی، گروهی به کارگیری این فناوری را به لحاظ تخریب نطفه و حیات بالقوه، مغایر شأن و کرامت انسان دانسته و مخالف رواج و رونق این شیوه درمانی تحول‌برانگیز می‌باشند، اما در سوی دیگر گروهی

آن را گامی در جهت فهم عمیق سنت های نهان هستی دانسته و با استناد به اصل اباحه و جواز، پذیرش آن را مطابق اصول و ادعای عدم جواز را نیازمند اقامه دلیل می داند.

حقوق نیز به عنوان یکی از اصلی ترین حوزه های طرح مسائل انسانی و به لحاظ ارتباط تنگاتنگ با اجتماع، اخلاق و دین، عرصه پرسش های بی شماری در این زمینه، می باشد. از جمله مباحثی که مدافعان، به اتفاق بر تحلیل و تطبیق در آن به عنوان پیش شرط لاینفک و ضروری بررسی سایر مسائل و چالش های حقوقی پیش روی موضوع تأکید وافر دارند، مغایرت یا عدم مغایرت به کارگیری این فناوری با نظم عمومی و اخلاق حسنه، مبدأ و منشأ حق حیات و حمایت حقوقی از شخصیت انسان و امکان یا عدم امکان این وضعیت به نطفه حاصل از همانند سازی و توده سلولی چند روزه، رابطه انسان یا اعضا و سلول های بدن خود و قابلیت نقل و انتقال آن به عنوان صاحب حق تصرف و انتفاع می باشد.

۲- اهمیت و ضرورت تحقیق

امروزه دانشمندان و محققان مختلف در صدد تحلیل و بررسی دیدگاه های متعدد خویش در زمینه های مختلف علمی، اجتماعی، دینی و حقوقی نسبت به حیات اولیه انسان می باشند و در این رهگذر به ویژه آنچه منتج به تحولی عظیم در دنیای پزشکی گردیده، یعنی همانا سلول های بنیادی، مرکز ثقل تمامی انتقادات و چالش هاست.

فناوری سلول های بنیادی که به عقیده ی برخی اندیشمندان (چالش قرن) نام گرفته، پدیده ای است نو ظهور که روزه ای آکنده از بیم و امید را در حیات بشری و در عرصه پزشکی، خود محصول و مرهون یکی دیگر از پدیده های مستحدثه و چالش برانگیز عصر حاضر، یعنی همسان سازی درمانی و پیوند سلولی است، به همین جهت در طرح مسائل مرتبط با این فناوری به مباحث همسان سازی درمانی نیز بر می خوریم.

۳- روش تحقیق

روش انتخابی برای گرد آوری این پژوهش توصیفی - تحلیلی می باشد و شیوه گردآوری اطلاعات کتابخانه ای است به گونه ای از طریق آثار موجود و سوابق موضوع در کتابخانه ها و مراکز علمی و پژوهشی اطلاعات لازم کسب می گردد. همچنین به منظور غنای مباحث گاه با مراجعه به برخی پایگاه های داده و جستجو اینترنتی مقالات در زمینه رویکرد سلولهای بنیادی با دین طی سالهای گذشته بدست آمده است.

۴- اهداف تحقیق

زدودن چالش های پیشروی گسترش سلول های بنیادی توسط فلاسفه دینی و مذهبی، بررسی و شناسایی نقاط مشترک و اختلاف نظر بین متخصصین ژنتیک و فلاسفه های دینی، رشد و تبلیغ و شناسایی علوم ژنتیک و سلول های بنیادی و همگرایی با ساختار معنوی جامعه، بستر سازی فرهنگ جامعه با گسترش علوم مهندسی ژنتیک، انعطاف ساختار فرهنگی با اشاعه سلولهای بنیادی و پذیرش جامعه، از توسعه علوم فوق.

۵- پرسش های تحقیق

- ۱- آیا بکارگیری فناوری سلول های بنیادی که منجر به تجارت اعضاء می گردد با کرامت ذاتی انسانها مغایرت دارد؟
- ۲- آیا بکارگیری فناوری سلولهای بنیادی تعهدات اجتماعی دچار بحران می شود و جرم و جنایت بیشتر می گردد؟
- ۳- آیا مبحث حقوق خانواده با بکارگیری فناوری سلول های بنیادی، حق و حقوق خانواده ضایع می گردد؟

۶- فرضیه های تحقیق

- ۱- فروش اعضاء بدن انسان ها از طریق سلول های بنیادی باعث تنزل شأنیت انسان شده، و کرامت ذاتی انسان دچار خدشه می گردد.
- ۲- سلول های بنیادی باعث افزایش جرم و جنایت شده و حریم امنیت جامعه دچار بحران می گردد.
- ۳- سلول های بنیادی باعث افزایش اختلال حصر وراثت و تضحیح حق و حقوق خانواده می گردد.

۷- سابقه تحقیق

محققان دانشگاه میشیگان پس از اولین آزمایشات برای تعیین این که آیا سلول های بنیادین ممکن است به بیماران ای. ال. اس کمک کند، نتایج مثبتی مشاهده کردند. به نخاع ۵ بیمار ای. ال. اس، سلول های بنیادین تزریق شد؛ در هیچ یک از این بیماران علائم دفع سلول های بنیادین مشاهده نشد. مثلاً الکساندر کلارنس از منطقه هاگوب آمریکا که تسلیم عضلات آن متلاشی شده بود، با کمک دانشگاه میشیگان ظرف مدت دو ماه سلامتی خود را بازیافت.

مقالات ISI تحقیقات سلول های بنیادین تاکنون ۹۷ مقاله انگلیسی به فارسی ترجمه شده است که ژورنال ها و مجلات معتبر ساینس دایرکت و در کشورمان از سال ۱۳۸۲ تحقیق از سلول های بنیادی رویان فعالیت خود را آغاز نموده است و پس از هشت سال از راه اندازی این گروه به سطح پژوهشکده زیست شناسی و فناوری سلول های بنیادی ارتقاء پیدا کرد. این پژوهشکده اکنون فعالیت های خود را در سه حوزه ی تولید، ترجمان و کارکرد دانش سلول های بنیادی متمرکز کرده است.

و اما سابقه ی تحقیق حقوقی سلول های بنیادی آقای حسین محمودیان، عضو هیات علمی گروه اخلاق پزشکی دانشکده دانشگاه علوم پزشکی شیراز، خانم بیتا پاک نیت جهرمی، دانشجوی تخصصی پاتوبیولوژی دانشکده پزشکی دانشگاه پزشکی شیراز و خانم پریسا نیئی، کارشناس ارشد آموزشی مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی دانشگاه شیراز که با بررسی مطالعات آنچه در کشورهای پیشرفته در این حیطه زمینه تهیه و تدوین شده است در بسیاری از کشورهای جهان مبانی اخلاقی و آئین نامه حقوقی در این که ایران آئین نامه ای در این رابطه که با فرهنگ ملی، مذهبی و حقوقی ما سازگار باشد هنوز طراحی و تدوین نشده است؛ لذا تدوین آئین نامه ای جامع در این خصوص ضروری به نظر می رسد. (مجله ی علمی و پژوهشی و اخلاقی)

همچنین کتاب سلول ها بنیادی: اخلاق و حقوق جنبه های اخلاقی حقوقی استفاده درمانی از سلول های بنیادی اثر محمد مهدی آخوندی چاپ ۱۳۹۰ انتشارات پژوهشکده ابن سینا.

۸- ساختار تحقیق

پژوهش فوق در سه فصل جداگانه ، به بررسی فقهی حقوقی سلول های بنیادی می پردازد. در فصل اول کلیات و تعریف مفاهیم سلول های بنیادی و دسته بندی آن و شیوه های اخذ سلول های بنیادی، کاربرد این تکنولوژی و ارتباط آن با همسان سازی درمانی و رابطه ی تمامی این موارد با کرامت و شأنیت انسانی مورد بررسی قرار گرفته است.

در فصل دوم با پیشرفت علم و فناوری به بررسی مسائل فقهی در ارتباط با سلول های بنیادی و شبیه سازی انسان، دیدگاه های اجتماعی اعم از موافق و مخالف را به عنوان بستری که زمینه ساز پذیرش یا محکومیت موضوع به لحاظ فقهی - حقوقی است طرح و نهایتاً بخش اصلی نوشتار آموزه های فقهی، مرتبط با چالش های پیش روی موضوع را مورد تحلیل و بررسی قرار می دهیم .

و در فصل سوم به بررسی مسائل حقوقی در ارتباط با سلول های بنیادی و شبیه سازی انسان پرداخته شده است.

فصل اول

کلیات و مبانی نظری

انسان موجودی مدنی الطبع است و زندگی به صورت انفرادی برای وی بسیار مشکل و تقریباً غیر ممکن خواهد بود. لذا تشکیل جامعه انسانی که در آن افراد جامعه نیازهای یکدیگر را مرتفع سازند و در مقابل خدماتی را که نیاز دارند ببینند، ضرورتی اجتناب ناپذیر است اما در همین جامعه انسانی بعضاً اختلافاتی ایجاد می شود که ضرورت وجود ابزار و دانشی که بتواند به تنظیم روابط بین افراد جامعه و رفع اختلافات بپردازد احساس می شود. ریشه بسیاری از این اختلافات در تصویری است که افراد جامعه از تعریف حق در نظر دارند. به این صورت که هر فرد تصور می کند حق او توسط دیگری از پایمال شده است. بنابراین قبل از هر چیز لازم است که در باب مفهوم و معنای حق، کنکاشی صورت گیرد.

۱-۱ حق

حق، سلطه و اختیاری است که حقوق هر کشور به منظور حفظ منافع اشخاص به آنها می دهد. (کاتوزیان، ۱۳۸۲: ۲۴۹)

مفهوم «حق» از مهم ترین مسائل حوزه ی اخلاق، حقوق و سیاست است. در این زمینه، مباحث مختلفی از جمله معنا و ماهیت حق، انواع حق و غیره مطرح می شود. در این میان، بحث از معنای حق، به خصوص در نگاه اندیشمندان اسلامی و به طور اخص در حوزه های فقهی، حقوقی، اجتماعی و سیاسی، یکی از مباحث مهم می باشد. تبیین دقیق معنای حق در نگاه اندیشمندان حوزه های مختلف دانش های اسلامی، به خصوص در دانش های حقوق و سیاست، زمینه ی مناسبی را برای طرح درست و عالمانه مباحث مهم نظام های سیاسی و حقوقی فراهم می آورد.

۱-۱-۱ معنای لغوی حق

حق در لغت به معنای راست، درست، ضد باطل، ثابت، واجب، کاری که البته واقع شود یاد شده است. (دهخدا، ۳۳۶: ۱۳۹۰)

امروزه، بحث از «حق» در حوزه های گوناگونی از جمله نسبت انسان با خود، خدا، طبیعت و جمادات و نسبت با انسان های دیگر، اعم از روابط افراد با هم، افراد با حکومت و نیز حکومت با یکدیگر، مطرح می شود. ملاحظه ی فوق، اهمیت بحث حق را که در دنیای جدید اگر مهم ترین جزء مقوم اخلاق، حقوق و سیاست نباشد، به تحقیق یکی از مهم ترین مسائل عرصه های مذکور است، روشن می سازد.

در بحث از حق، می توان مسائل گوناگونی را مورد نظر قرار داد؛ از معنا و ماهیت حق گرفته تا تلازم میان حق و تکلیف، انواع حق، منشاء حق و غیره. اما باید توجه داشت در هر پژوهشی برای دوری از افتادن در دام مغالطات، تبیین دقیق حق ضروری است. از این رو، بررسی مسائل مورد اشاره، مبتنی بر واکاوی دقیق مفهوم حق است و تا به پرسش بنیادین «چیستی معنای حق» در دانش های اسلامی و از دیدگاه

اندیشمندان مسلمان، پاسخ دقیق داده نشود، نمی توان وارد عرصه های مذکور برای مباحث پیرامون «حق» شد. مراد از دانش های اسلامی در اینجا، آن دسته از شاخه ها و حوزه هایی از علوم اسلامی است که به نوعی بحث حق در آن ها مطرح شده است.

البته تاکید این مقاله در حق در دانش های حقوق و سیاست و اندیشمندان مربوط خواهد بود. لازم به یادآوری است که «حق» در دو ترکیب «حق بودن» و «حق داشتن» به کار می رود. مراد از «حق» در این نوشتار، اصطلاح موردنظر در ترکیب حق داشتن است، نه ترکیب «حق بودن».

۱-۱-۲ معنای اصطلاحی حق از منظر حقوق

حوزه ی حقوق از حوزه های است که فراوان به بحث حق پرداخته است، حقوق دانان در بحث های حقوق مباحث مختلفی درباره «حق» مطرح کرده اند آنچه به اختصار در تعریف حق از دیدگاه و اصطلاح حقوقی می توان گفت به شرح ذیل است:

۱- حق عبارت است از اقتداری که قانون به افرادی می دهد تا عملی را انجام دهند آزادی عمل، رکن اساسی حق در این تعریف می باشد؛ یعنی آدمیان در انجام یا عدم انجام آن عمل آزادند. به تعبیر دیگر حق امری اعتباری است که پشتوانه قانونی دارد، ثمره ی آن هم حفظ نظم جامعه است. از این رو طبق این دیدگاه «حق» غیر از اعتبار شدن اجتماع، شأن دیگری ندارد.

۲- «ونیشاید» نیز حق را همان «توان و قدرت اراده» می داند؛ این حقوقدان آلمانی حق را چنین تعریف می کند: «توان و قدرتی است که نظم حقوقی به اراده اعطاء کرده است؛ به دیگر سخن، حق، قدرت یا نیروی ارادی است که قانون به یکی از اشخاص در محدوده ی معنی می دهد.» در این تعریف توان و قدرت به اراده و در نتیجه به شخص منسوب شده است.

۳- برخی حق را در اصطلاح حقوقی چنین تعریف کرده اند: «حق امری است که بر حسب آن شخص یا گروه خاص، قدرت قانونی پیدا می کند که نوعی تصرف خارجی در شیء یا شخص دیگر انجام دهد و لازمه آن، امتیازی برای ذی حق بر دیگران و اختصاص متعلق به حق به وی می باشد که نوعی اضافه است، چنانچه که لازمه ی دیگر آن تحقق اضافه دیگر میان «من له الحق» و «من علیه الحق» خواهد بود که بر اساس آن «من علیه الحق» موظف است جانب «من له الحق» را در مورد حق وی رعایت کرده و از تجاوز به آن خودداری کند.» (علی رضائی، ۱۱۱-۸۹: ۱۳۹۰)

۱-۱-۳ مبانی حق

در معرفی حق گفته شد امتیازی است که برای فرد مقرر شده است. اگر سؤال شود «این اعتبار بر چه اساسی صورت گرفته است؟» سوالی از مبانی حق خواهد بود. مبانی حق به معنای چیزی است که ملاک

وضع حق بوده است. واضح حق، براساس یک رشته مبانی خاص راجع به انسان، جامعه، طبیعت، ارزش ها، آرمان ها، غایات و اهداف اجتماعی افراد را دارای حقوق به خصوصی قلمداد می کند، اگر از او سؤال شود چرا معتقدید آحاد جامعه دارای فلان حق هستند به آن مبانی اعتقادی استناد می کند. به طور کلی، اصولی که مشروعیت و به جا بودن وضع حقوق و لازم الاتباع بودن، آن ها را توجیه پذیر می سازد مبنای حق است. از قدیم الایام درباره مبنای حقوق انسانی آرای متعددی مطرح بوده است. (توسلی، ۱۳۹۴: ۷۸)

۱-۳-۱-۱ کرامت انسانی

کرامت انسانی به عنوان ارزش برتر برای توجیه حقوق بشر توصیف شده است. این عنصر امکان مشارکت وسیع تر همه ارزش ها و ترجیح متقاعد سازی را به جای اجبار فراهم می سازد. در این زمینه وفاق عمومی حاصل است که انسان از موهبت ارزش و کرامت ذاتی برخوردار است. این تنها مفهوم دستوری و هنجاری است که تقریباً هر حق قابل تصور برای انسان می تواند از آن کسب توجیه کند و خود می تواند در تفکرات مذهبی، اخلاقی، سیاسی، اجتماعی و حقوقی مقبولیت یابد و حتی مورد تأکید دولت مردان واقع شود. این مفهوم، مبنایی قوی برای حقوق بشر، و شاید طبق نظر شستاک، جذاب ترین رویکردهای نظری را فراهم می آورد. امروزه بسیاری از اسناد بین المللی و منطقه ای، کرامت ذاتی انسان را به عنوان توجیه اساسی برای حقوق بشر، و آرمانی در برابر رفتار موهن و سوء استفاده آمیز با افراد بشر مورد استناد قرار می دهند. (بهزادی، ۱۳۹۲: ۲۴)

کرامت ذاتی انسان عموماً در فرآیند ارزش گذاری در ابعاد برجسته و کمال گرایانه انسان مدنظر بوده و بر اساس یکسری باورهای فرهنگی و اعتقادی نهادینه شده است. در لایه های جامعه بعضاً کرامت انسانی به بازی گرفته می شود و عموماً ارزش گذاری معنوی و بایسته ای برای انسان که معنای واقعی کرامت را همراه داشته باشد به اجرا و فعلیت نمی رسد. این رویکرد در تفکرات مذهبی و سیاسی و اجتماعی، گاهاً انسان مورد حمله و حتی ابزار نیل اهداف خاص قرار گرفته است که اساس کرامت و شأن و منزلت انسان در کشاکش دهر مورد خدشه قرار می گیرد و متأسفانه در ابعاد جهانی شاهد هستیم که انسان ابزار نیات شوم فاکتورهای ارزشی جامعه به بیراهه می روند.

خداوند در قرآن آدمی زادگان را کریم دانست و به آنان کرامت بخشید و به مقام برتر در برابر دیگر موجودات زمینی رسانید تا انسان جایگاه ارزنده خود را بهتر بشناسد. پس کرامت بخشیدن به انسان موهبت و نعمتی خدادادی است که در پرتو عقل و خرد از ناحیه آفریدگار هستی به آدمی ارزانی شده است. در واقع کرامت حقی از حقوق انسان بشمار می آید که این حق از ناحیه فرد، جامعه و نظام حاکم بر سیستم مدیریتی اجتماع در تمام عرصه های زندگی فردی و جمعی بایستی رعایت و به اجرا در آید. (بهزادی، ۱۳۹۲: ۲۹)

اساسی ترین حقوق اولیه انسان حق کرامت انسانی است که باید فارغ از ساز و کارهای نهادینه شده جامعه، لزوماً باید مورد عنایت و احترام و توجه قرار گیرد که اغلب مواقع در عرصه های داخلی و بین المللی این مهم مورد احترام قرار گرفته و متأسفانه شایع ترین فاکتورهای ارزشی انسان همانا حق کرامت وجه المصالحه جریانات سیاسی و سهم خواهی اجتماعی با شعارهای رنگارنگ دموکراسی و آزادی و عدالت به بازی گرفته می شود.

۱-۳-۲ قدرت اراده و حق انتخاب (فاعلیت اخلاقی)

از میان تمام موجوداتی که خدای متعال آفریده تنها موجودی که دارای اختیار و حق انتخاب است، این موجود دوپا به نام انسان است که البته در هر چیزی مختار نیست؛ بلکه در مواردی که مربوط به اراده اوست، مختار می باشد.

برای درک بیشتر این مطلب، فرض کنیم که در یک دو راهی هستیم که یکی خواسته هوای نفس است و دیگری خواسته عقل. تمام قدرت هایی که هست از آن خداست، حتی قدرت اختیار؛ ولی آن چیزی که از آن انسان است صرف انتخاب نفسانی و یا انتخاب عقلانی است که عرض شد قدرت انتخاب آنهم از آن خداست فقط جهت حرکت از آن انسان است. دقت کنیم که بحث خیلی دقیق است و اراده و قدرت اختیار انسان در طول اراده و قدرت خداوندی است نه در عرض و با هم منافاتی ندارند. پس انسان مختار مطلق نیست و مجبور مطلق هم نیست که امام صادق (علیه السلام) در این باره می فرمایند: «لا جبر و لا تفویض بل امر بین الامرین»؛ نه جبر است و نه اختیار بلکه امری بین این دو امر است. (مرندی، ۱۳۹۵: ۱۶۰)

آنچه به انسان ارزش و بها داده، حق انتخاب است و دقیقاً مقابل تمام موجودات همین حق انتخاب و اراده انسان است که او را با همه ی موجودات متمایز و متفاوت کرده است. اینجاست که عملکرد انسان با اراده و اختیار مستولی می باشد و دارای ارزش و اهمیت است.

البته حق آزادی، که جزئی از پیوند ناگسستنی کرامت انسانی است و به نوعی پیوسته و با منزلت و جایگاه انسانی است و تا مادامی که انسان حق انتخاب نداشته باشد، به کرامت انسانی او توهین شده است.

۱-۲ سلول های بنیادی

سلول بنیادی، مادر تمام سلول ها است و توانایی تبدیل به تمام سلول های بدن را دارد. این سلول ها توانایی خود نوسازی و تمایز به انواع سلول ها از جمله سلول های خونی، قلبی، عصبی و غضروفی را دارند. هم چنین در بازسازی و ترمیم بافت های مختلف بدن به دنبال آسیب و جراحت موثر بوده و می توانند به درون بافت های آسیب دیده ای که بخش عمده سلول های آنها از بین رفته است، پیوند زده شوند و جایگزین سلول های آسیب دیده شده و به ترمیم و رفع نقص در آن بافت پردازند.